

اندیشه‌های اخلاقی، فلسفی

احمد جام

تألیف:

دکتر سعید یوسفی مورانی

www.ketab.ir

- سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
شابک
وضعیت فهرست نویسی
یادداشت
موضوع
موضوع
موضوع
رده بندی کنگره
رده بندی دیویی
شماره کتابشناسی ملی
- : یوسفی سورانی، سعید، ۱۳۵۲-
: اندیشه‌های اخلاقی، فلسفی احمد جام/تالیف سعید
یوسفی سورانی.
: فیض آباد مهولات: انتشارات جالیز، ۱۳۹۸.
: ۲۴۲ص.
: ۴۲۰۰۰۰ ریال : ۹-۶۵-۶۷۷۴-۶۲۲-۹۷۸
: فیبا
: کتابنامه
: ژنده‌پیل، احمد بن ابوالحسن، ۴۴۱ - ۵۳۶ق. -- نقد و تفسیر
Zhendehpil, Ahmad ibn Abul - Hasan -- Criticism and
interpretation
: عارفان -- قرن ۶ق.
Mystics -- ۱۳th century
: ۲۷۹BP
: ۲۹۷/۸۹۴
: ۵۸۳۵۰۶ : ملی

اندیشه‌های اخلاقی، فلسفی احمد جام

نویسنده: سعید یوسفی سورانی

ناشر: انتشارات جالیز

چاپ: اول، تابستان ۱۳۹۸ / ۱۰۰۰ نسخه

قطع: وزیری / تعداد صفحه: ۲۴۳

قیمت: ۴۲۰,۰۰۰ ریال

شابک: ۹-۶۵-۶۷۷۴-۶۲۲-۹۷۸

طراح جلد: صالح مقدم

مرکز پخش: تایباد ۰۹۱۵۳۲۸۳۹۵۸

حق چاپ محفوظ است

آدرس: مشهد-بلوار شهید رضوی و ربیروی درب دانشکده روانشناسی دانشگاه فردوسی

تلفن: ۰۵۱۳۸۷۹۵۲۸۸ - ۰۹۱۵۹۳۰۹۹۶۳ - ۰۹۱۵۸۳۱۹۵۳۵

مقدمه:

در دنیای امروز سخن گفتن از دین و عرفان نه تنها غریب و بعید نیست بلکه یکی از ضرورت‌ها، زندگی بشر امروز به شمار می‌آید. در روزگاری که صدای گوش‌خراش انفجار اطلاعات و هیاهوی تکنولوژی فرصت تأمل، اندیشه و انتخاب را گرفته است، برخی خودباختگان صنعت رسانه‌ها و شبکه‌ها به پایان دین و دینداری حکم کردند و قرن بیستم را قرن پایان ایدئولوژی‌ها نامیدند، در عرصه‌ای که انسان به عنوان بزرگترین ناشناخته‌ی کائنات همچنان سرگردان مانده و سامان‌زدگی و تجددگرایی او را به ورطه‌ی «از خود بیگانگی» و «با خود بیگانگی» سوق داده، در رمانه‌ای که آدمی غریب‌تر از همیشه و تنها تر از هر زمان بر روی کره‌ی خاکی به دنبال «آشنا» را گردد، مهم‌ترین بحران زندگی بشر یعنی بحران معنویت رخ داده است.

در چنین اوضاع و احوالی است که «عرفان»، به عنوان طریقی برای رهایی از وحشت تنهایی و راهی برای اتصال به ملکوت خدایانه و ساحلی برای نجات غرق‌شدگان دریای بی‌انتهای بیهودگی و بی‌کسی، هواخواهان بسیاری می‌یابد. که عرفان چکیده‌ی معارف الهی و لبّ و لباب ادیان آسمانی است، که در ابتدای امر برای آنان که از حقیقت پیمایش دشوار آن ناآگاهند، بسیار ساده و هموار می‌نماید. (خاصه) که روکار داشتن با دل و قلب و لطافت‌های احساس و طبیعت آدمی، از جمله دستمایه‌ی «شرب عرفانی» است که برای اغلب افراد بشر بسیار خوشایند و دلپذیر است.

از همین روست که از دیرباز در بین اکثر جوامع انسانی، عرفان بازار گرمی داشته و مشتری‌های فراوانی را به خود جلب نموده است. همچنانکه امروزه نیز انواع و اقسام آئین‌های عرفانی همچون آئین بودیسم، هندوئیسم، یوگی، ذن، مدیتیشن و غیره در میان آحاد جوامع غربی رواج دارد.

اما عرفان یک تیغ دو دم است. یعنی از جهتی در صورت حقیقی بودن می‌تواند انسان را به ملکوت برساند و آدم خاکی را تا اوج افلاک بالا ببرد، و از او اسوه اخلاق بسازد و اما از جهت دیگر براحتمی می‌تواند مورد سوءاستفاده شیاطینی قرار بگیرد که همواره در کمین‌اند تا با عرضه‌ی کالایی تقلبی انسان‌ها را فریب دهند و در دام افکار مسموم و رفتارهای جاهلانه گرفتار کنند و با ارائه بدل به جای اصل، سرمایه‌های آنان را به غارت ببرند.

در طول تاریخ اسلام نیز، چنین خیانت‌هایی در حق دین و عرفان حقیقی و طالبان ناآگاه آن شده است. نوعی عرفان دست‌ساز تقلبی خانقاهی نیز دیده می‌شود که هدف از آن علم کردن خاندان، در مقابل مساجد بوده است. در این عرفان ساختگی، این حقیقت که راه خدا از من خفا می‌گذرد و رسیدن به مقامات معنوی و طی مراحل عالیه‌ی سیر و سلوک جز در سایه‌ی سبغی خدا در میان بندگان خدا و عمل کردن به روایت «كُلُّكُمْ رَاعٍ وَ كُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ»^۱ امکان پذیر نیست، نادیده گرفته می‌شود و دوری گزیدن از خلق خدا و چله‌سینی و رُبوب کردن در زاویه‌های خانقاه و ذکر اُوراد و ادعیه بعضاً مجعول تشویق می‌گردد، تا آنجا که این چنین عرفانی به جای دادن فهم و بینش و شعور اخلاقی و انسانی و افزایش هشیاری نسبت به خود و جهان اطراف (که از نتایج پرداختن به معنویت حقیقی و ارزش‌های واقعی اخلاقی، دینی و عرفانی است) تبدیل به مخدری شده که آدمی را به خواب غفلتی فرو می‌برد. اگر راهزنان، تمام منابع طبیعی و ارزش‌های فرهنگی و آثار تاریخی و سایر سرمایه‌های ملی و حتی مذهب و معنویت حقیقی او را به یغما ببرند روح او خبردار نخواهد شد.

مع الوصف، از آنجائی که سرزمین مشرق از دیر باز مهد پرورش افکار روحانی و مخزن اسرار معنوی بوده است، «خراسان را باید همچون مهد تصرف اسلامی تلقی کرد»^۲. که دیار من نیز از این قاعده مستثنی نیست.

لذا معرفی اندیشه‌های احمد جام به جامعه‌ی امروزی اولاً باعث معرفی غنای فرهنگی ملت شرق در مقابل غرب و ثانیاً در اندیشه‌های این اندشمند بزرگ برجستگی‌ها

۱ - همه‌ی شما حکمرانی دارید و در مورد زیردستان مسئولیت دارید. [صحیح البخاری ۷۱۳۸ صحیح مسلم ۱۸۲۹]

۲ - زرین کوب. ع. جستجو در تصوف ایران. ص ۸۳

و نکات قابل ملاحظه‌ای است که در نوع خود بی‌نظیر است. که تاکنون کمتر به آنها توجه شده است. به عنوان مثال:

۱- عرفان عام و اجتماعی احمد جام بر خلاف خیلی از عرفان‌های خشک و انزواطلب عصر وی، عرفانی که هدفش ساخت جامعه‌ای بر پایه‌ی دین و اخلاق و مساوات و برابری و برادری و در نهایت نوع‌دوستی بر خلاف عرفان عاشقانه‌ای که با گریز از خلق رو به حق دارد.^۱

۲- احمد جام استمداد از عرفان شریعت‌مدار را راه درمان اجتماع از بیماری‌های اخلاقی و اجتماعی می‌داند.^۲

۳- احمد جام در عین بیان نکات اخلاقی و عرفانی، نگاه ویژه‌ای به محیط پیرامون خود و حتی مسائل مانند تدبیر آب و حفر و تعمیر کاریزها و قنات و کشاورزی دارد.^۳ این ویژگی منحصر به فردی است که در دیگر عرفا دیده نمی‌شود.

۴- احمد جام بر خلاف دیگر عرفا، در طریقت نه از نقد و طعن بر فقهاء و دکانداران اهل شریعت خودداری می‌کرد نه بر صوفی‌نمایان اهل خانقاه ابقاء می‌نمود. معهذا اقوال خود او از دعوی و طامش‌های نظری نمی‌آید.^۴ بهر حال، آزاده‌ای متهور است که نسبت به جور سلاطین و عوانان وی، سکوت را کنار گذاشته و ضمن واکنش تندی که به آنها دارد مخاطبین پیرامون خود را به مبارز علی‌الافتاء تشویق می‌کند.^۵

۵- از دیگر ویژگی‌های ممتاز احمد جام توجه ویژه وی به صنوف اجتماعی و اهل بازار است.^۶

۶- وی ضمن بیان نکات عرفانی و تعلیم آن، نقش انبیا را برای خود قائل است و تعلیم و ارشاد خلق را وظیفه‌ی ذاتی خود می‌داند.^۷

۱ - جام. ا. کنوز الحکمه. باب بیستم. ص ۱۶۵.

۲ - زرین کوب. ع. جستجو در تصوف ایران. ص ۸۳.

۳ - جام. ا. کنوز الحکمه. باب دوم. ص ۱۶.

۴ - زرین کوب. ع. جستجو در تصوف ایران. ص ۸۳.

۵ - جام. ا. سراج السائرين. باب دهم. ص ۱۱۷.

۶ - جام. ا. کنوز الحکمه. باب سیزدهم. ص ۱۰۵.

۷ - جام. ا. کنوز الحکمه. باب اول. ص ۱۱.

۷- وی از عرفایی است که بر خلاف برخی از عرفای عصر خود، سعی در معرفی عرفای قشری و عالم نمایان عصر خود دارد.^۱

۸- وی از عرفایی است که تحت هیچ شرایطی تحت تاثیر تملق دیگران قرار نمی‌گیرد و نزدیکی به سلاطین را وسیله‌ای برای حل مشکلات مردم زمانه‌ی خود می‌داند.^۲

لذا از آنجائی که طریقه‌ی احمد جام در تصوف، تصوف شریعت مدارانه از نوع امام قشیری، خواجه عبدالله انصاری، امام ابو حامد غزالی، مستملی بخاری و... است، ولی در منابع و کتب اخلاقی و عرفانی کمتر به وی توجه شده است. حتی در برخی موارد یاد و نام او از تم افتاده است. لذا بر آن شدم تا با معرفی افکار و اندیشه‌های این شخصیت اخلاقی و عرفانی، الگای کامل اخلاق و عرفان از جنس مردم به آنها معرفی نمایم.

سعید یوسفی

۱ آذر ۱۳۹۵

۱ - جام. ا. روضه المذنبین. باب نوزدهم. ص ۱۷۸.

۲ - فاضل. ع. از جام شیخ جام. ص ۱۷۳